

قصه‌های کهن

کلیده و دمنه

9

مرزبان‌نامه

بازنویسی:

مدیحه تارقلی‌زاده و نازی تارقلی‌زاده

مرزبان نامه کتابی است مشتمل بر حکایات و تمثیلات و افسانه‌هایی حکمت‌آمیز که به طرز و اسلوب کلیله و دمنه از زبان وحوش و طیور و دیو و پری تألیف شده است.

مؤلف آن اسپهبد مرزبان بن رستم بن شروین از شاهزادگان طبرستان است. کتاب را در اواخر قرن چهارم هجری به زبان طبری نوشته است و در اوایل قرن هفتم هجری سعدالدین وروینی یکی از فضلای عراق عجم که از ملازمان خواجه ابوالقاسم ربیع الدین وزیر اتابک ازبک بن محمد بن ایلدگز از اتابکان آذربایجان بود، آن را از زبان طبری به زبان پارسی معمول عصر خود درآورد و اشعار و امثال فارسی و عربی را به آن افزود.

در اواخر قرن ششم در سال ۶۱۸ هجری قمری در زمان سلطنت ابوالفتح رکن الدین سلیمان شاه بن قلج ارسلان یکی از سلاطین، محمد بن نمازی تحریر دیگری از اصل کتاب به زبان پارسی آمیخته به اشعار و سواد عربی نوشت و آن را به روضه‌العقول موسوم گردانید.

نصرالله منشی با نام کامل ابوالمعالی نصرالله بن محمد بن عبدالحمید منشی مترجم توانای کلیله و دمنه است. برخی دیگر وی را از مردمان غزنوی دانسته‌اند. وی از آغاز جوانی در زمان سلطنت بهرام شاه غزنوی به امور دیوانی وارد شد و پس از جلوس خسرو شاه غزنوی سمت دبیری یافت و در زمان سلطنت خسرو ملک به سمت وزارت رسید و سرانجام به سعایت بدخواهان عزل و زندانی شد و گویا تا آخر عمر در زندان بماند.

اثر مشهوری که از نصرالله منشی بر جای مانده ترجمه کلیله و دمنه است و چون ترجمه کتاب را به نام بهرام‌شاه بن مسعود بن ابراهیم کرده است، به نام کلیله و دمنه بهرام‌شاهی خوانده می‌شده است. تاریخ دقیق ترجمه کتاب معلوم نیست و احتمال می‌رود که بین سال‌های ۵۱۵ - ۵۴۷ هجری صورت گرفته باشد. وفات ابوالمعالی را بین ۵۵۵ تا ۵۸۳ هجری نوشته‌اند.

ترجمه نصرالله منشی در واقع ترجمه آزادی است از متن عربی آن با نثری منشیانه و بلیغ که از همان ابتدا مورد توجه زیادی واقع شد. الحق که کلیله و دمنه بهرام‌شاهی از حیث سلامت انشاء و قوت ترکیب عبارات و حسن اسلوب و آراستگی کلام، یکی از عالی‌ترین نمونه‌های نثر پارسی است.

ابوالمعالی هرگز درصدد آن نبوده است که دست به خلق صنایع ادبی بزند، اما با استفاده از کلمات متوازن و متعارف و استناد به آیات و امثال و اشعار تازی، کتاب خویش را در شمار اولین نمونه‌های نثر مصنوع درآورده است. ترجمه نصرالله منشی از قرن ششم به بعد در حکم سرمشق مترسلان به کار رفت و بعد از وی گروهی درصدد تقلید از آن برآمدند. قانعی طوسی از شاعران قرن هفتم، گویا در سال ۶۵۸ هجری آن را به نظم کشیده و «الحسن واعظ کاشفی آن را به نام انوار سهیلی تہذیب کرده است.

ابوالفضل فیضی در قرن دهم آن را به نام عیار دانش مہذب کرد.

برخی از شارحان به شرح ابیات و مشکلات آن پرداختند و در امپراطوری عثمانی آن را به ترکی درآوردند. کلیله و دمنه بهرام‌شاهی را شادروان مجتبی مینوی در سال ۱۳۴۳ هجری شمسی به بهترین وجه تصحیح و چاپ کرده است.

این مجموعه به منظور دستیابی سهل فرزندان ایران زمین به بخشی از گنجینه ادب پارسی، با رعایت امانتداری کامل به صورت نثر روان درآمده است.

داستان‌های زیبای کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه، حاوی نکات و لطایف بسیار هستند که می‌توانند به صورت کاملاً کاربردی در روزمرگی‌های ما جاری شوند و می‌توان با توجه به آن‌ها و به‌کارگیری‌شان، از کیفیت بالاتری در سطح زندگی بهره‌برد.

امید که این مجموعه مورد پذیرش تمام پارسی‌زبانان واقع شود و بدین ترتیب رسالت ما نیز در نیل به این مهم انجام پذیرد.

با آرزوی موفقیت برای تمام فرزندان ایران زمین و تقدیم به تک‌تک دوستداران ادبیات پارسی.

با احترام

خدیجه تارقلی‌زاده

نازی تارقلی‌زاده

فهرست

حکایت‌های کلیله و دمنه

۹	حکایت دزد و توانگر
۱۲	حکایت زرگان
۱۴	حکایت روم و طبل
۱۵	حکایت زاغ و مار
۱۷	حکایت ماهیخوار و خرگوش
۲۱	حکایت شیر و خرگوش
۲۴	حکایت سه ماهی در آب
۲۶	حکایت بظ (مرغابی)
۲۷	حکایت دو مرغابی و لاک‌پشت
۲۹	حکایت بوزینگان و کرم شب‌تاب
۳۱	حکایت دو شریک زیرک و ساده‌لوح
۳۴	حکایت غوک و مار
۳۶	حکایت بازرگان و دوست‌امین
۳۹	حکایت طبیب حاذق و مدعی جاهل
۴۱	حکایت گبوتر طوق‌دار و موش
۴۴	حکایت زاغ و موش
۵۲	حکایت زن و کنجد پوست‌کنده
۵۴	حکایت موش و زاهد و میهمان
۵۸	حکایت صیاد آهو و خوک و گرگ
۶۰	حکایت زاغان و بومان (جغدان)
۶۹	حکایت زاهد و دزدان
۷۱	حکایت زاهد و گاو
۷۳	حکایت زاهد مستجاب‌الدعوه
۷۶	حکایت فیل‌ها و خرگوش‌ها
۷۹	حکایت مار پیر و پادشاه غوکان
۸۲	حکایت بوزینه و لاک‌پشت

۸۹	 حکایت شیر کچل
۹۳	 حکایت مرد پارسا و بازرگان
۹۵	 حکایت زاهد و زن زیبا
۹۸	 حکایت موش و گربه
۱۰۲	 حکایت پادشاه و چکاوک
۱۰۴	 حکایت زاغ و کبک
۱۰۵	 حکایت دو کبوتر
۱۰۷	 حکایت جهانگرد و طلافروش
۱۱۲	 حکایت پادشاه و خواب‌های ترسناک
۱۲۰	 حکایت چهار مسافر

حکایت‌های مرزبان‌نامه

۱۲۷	 حکایت شغال خرس
۱۳۲	 حکایت برزگر و مار
۱۳۵	 حکایت بازرگان و دوست دانا
۱۴۲	 حکایت آهو و موش و عقاب
۱۴۴	 حکایت غلام بازرگان
۱۵۰	 حکایت سه شریک راهزن با همدیگر
۱۵۲	 حکایت موش و مار
۱۵۶	 حکایت دزد و کک
۱۵۸	 حکایت مرغ گوشت‌خوار با ماهی
۱۶۰	 حکایت موش و گربه و خروس
۱۶۵	 حکایت دزد دانا
۱۶۷	 حکایت روباه و خروس
۱۷۰	 حکایت موش تخم‌مرغ دزد با کدخدا
۱۷۳	 حکایت برزگر با گرگ و مار
۱۷۵	 حکایت مار و مارافسای (افسون‌کننده مار)
۱۷۷	 حکایت پیاده و سوار
۱۸۰	 حکایت راسو و زاغ
۱۸۳	 حکایت سوار نخچیرگیر
۱۸۵	 حکایت خسرو با مرد زشت‌رو
۱۸۷	 حکایت مرد طماع با نوخره
۱۸۹	 حکایت شهریار بابل با شهریارزاده